

Колесник Н. Є. (ЖДУ)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У статті проаналізовано проблему підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання інноваційних технологій на уроках трудового навчання; розглянуто поняття "технологія", "педагогічні технології", "інноваційні технології", "інноваційні технології на уроках трудового навчання"; запропоновано критерії ефективної творчої діяльності майбутніх учителів до використання технології формування особистості молодшого школяра; представлена змістова характеристика використання інноваційних технологій на уроках трудового навчання в початковій школі.

Ключові слова: технологія, педагогічні технології, інноваційні технології, інноваційні технології на уроках трудового навчання.

В статье проанализирована проблема подготовки будущих учителей начальных классов к использованию инновационных технологий на уроках трудовой учебы; рассмотрено понятие "технология", "педагогические технологии", "инновационные технологии", "инновационные технологии на уроках трудового обучения"; предложены критерии эффективной творческой деятельности будущих учителей к использованию технологии формирования личности младшего школьника; представленная смысловая характеристика использования инновационных технологий на уроках трудовой учебы в начальной школе.

Ключевые слова: технология, педагогические технологии, инновационные технологии, инновационные технологии на уроках трудового обучения.

In the article the problem of preparation of future teachers of initial classes is analysed to the use of innovative technologies on the lessons of labour studies; a concept "technology", "pedagogical technologies", "innovative technologies", "innovative technologies, is considered on the lessons of labour studies"; the criteria of effective creative activity of future teachers are offered to the use of technology of forming of personality of junior schoolboy; the presented semantic description of the use of innovative

technologies is on the lessons of labour studies at initial school.

Keywords: technology, pedagogical technologies, innovative technologies, innovative technologies on the lessons of labour studies.

Постановка проблеми. У зв'язку з входженням вищої освіти України до Європейського освітнього простору поступово відбувається перехід до ступеневої підготовки фахівців. Розробка державних стандартів вищої педагогічної школи вимагає інноваційного підходу змістового наповнення освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Особливої труднощі відчуваються у створенні навчальних планів і програм та методичного забезпечення, які стосуються фахової підготовки вчителів початкової школи. Це пов'язано, зокрема, з багатоаспектністю, багатовекторністю діяльності педагога, який має бути готовим до ознайомлення школярів з усіма освітніми галузями Державного стандарту початкової загальної освіти на відповідному рівні. Саме його вимоги до навчальних досягнень молодших школярів мають стати орієнтиром у проектуванні навчальних планів і програм, створенні навчально-методичних посібників для підготовки вчителів початкової школи. Теоретична та методична підготовка до викладання кожної освітньої галузі має бути наскрізною упродовж здобуття всіх рівнів вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз стану підготовки вчителя початкової школи показує, що зміна освітньої парадигми посилила увагу дослідників до питань філософії освіти і багатоаспектності вивчення змісту, методів та засобів професійної підготовки (А. Алексюк, В. Бондар, С. Вітвицька, О. Горська, П. Гусак, В. Євдокимов, А. Капська, О. Пехота, М. Шкіль, О. Ярошенко та ін.), системи психолого-педагогічної та методичної підготовки (К. Авраменко, Н. Дем'яненко, О. Кульчицька, Н. Ничкало, О. Пономарьова, С. Сисоєва, Л. Хомич, Я. Цехмістер та ін.), теоретико-методичних основ підготовки (В. Бутенко, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, А. Линенко, Л. Масол, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Л. Савенкова, О. Савченко, В. Тищенко, О. Шевнюк, О. Щолокова, Б. Юсов та ін.), формування творчої активності студентів, професійних якостей майбутніх фахівців, готовності до різних видів діяльності (О. Антонова, О. Бабченко, В. Борисов, Л. Гусейнова, Г. Ніколаї, Г. Шевченко, В. Шульгіна та ін.).

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є проаналізувати проблему підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання інноваційних технологій на уроках трудового навчання.

Виклад основного матеріалу. Зміни професійної освіти, засновані на пошуку сучасних ефективних інформаційних технологій, диверсифікованості і все більшому ускладненні педагогічної діяльності,

вимагають значного підвищення якості і ефективності навчально-виховного процесу в підготовки майбутніх учителів. Особлива роль у школі належить вчителю початкових класів, оскільки саме в молодшому шкільному віці закладається «фундамент» людської особистості.

Саме вчитель початкової школи, за напрямом своєї професійної діяльності, покликаний здійснювати взаємодію з учнями на ідеях гуманізму і прийняття дитини як унікальної, значущої, неповторної особистості та формувати з цією метою особливе розвивальне середовище. У сучасних умовах зростає роль освіти і культури, які, тільки перебуваючи в тісному взаємозв'язку, здатні залучати особистість до соціально культурного досвіду людства.

Якість підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів забезпечується обраною технологією.

В. Беспалько вважає, що педагогічна технологія – це проект певної педагогічної системи, що практично реалізується [1]. І. Лернер пов'язує педагогічну технологію з формуванням цілей через результати навчання [3, с. 17]. І. Дмитрук, О. Падалка визначають технологію навчання як наукову основу застосування різноманітних методів навчання [1].

Основним призначенням педагогічних технологій, на думку академіка О. Савченко, має стати рух від «людини освіченої – до людини культури», тобто сьогодні необхідно здійснити культуротворчий підхід до освіти [6].

Н. Ничкало розглядає технологію навчання як системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань, з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії [4, с. 444].

Ми дотримуємося визначення педагогічної технології як способу системної організації спільної діяльності викладача і студентів на основі дидактичних засобів і умов навчання як єдиної функціональної системи педагогічної взаємодії викладача зі студентами в освітньому процесі, як способу структурування в цьому процесі навчального матеріалу, діяльності викладача і навчальної діяльності студентів. Підготовка майбутніх учителів початкових класів у контексті технологічного підходу є структурним елементом професійної підготовки.

Незаперечно, що праця вчителя початкових класів є складною і різноманітною. Вона передбачає низку науково-організаційних аспектів, до яких належать: планування роботи майбутнього вчителя на уроці (написання конспекту уроку); організація навчальної діяльності учнів (передбачає теоретичне ознайомлення з новим матеріалом, демонстрація особистого вміння виконувати окремі дії); стимулювання навчальної діяльності учнів (оцінка діяльності учня за 12-бальною

системою); контроль за виконанням навчальних дій (види та форми контролю (усний, письмовий, комплексний, тестовий і ін.); аналіз результатів навчальної діяльності школярів (учитель вносить корективи для засвоєння учнями матеріалу на основі оцінок або результатів виконання інших робіт); діяльність майбутнього вчителя початкових класів спрямована на розвиток логічного мислення та культури спілкування учнів.

Для успішного використання інноваційних підходів у навчально-виховному процесі молодших школярів студент, насамперед, повинен у повній мірі бути обізнаним зі змістом сучасної початкової освіти. Зміст освіти – це чітко окреслена система знань, умінь та навичок, що ними повинні оволодіти учні впродовж усіх років навчання в школі і яка впливає на формування особистості учня як активного громадянина незалежної України [5, с. 25].

Майбутній учитель початкових класів також повинен усвідомлювати, що зміст освіти – це складне динамічне явище, до якого висуваються певні вимоги (такі вимоги ставлять і до підручників, і до навчальних планів та програм), а саме: знання мають бути справді науковими і відображати досягнення науки та техніки в державі; зміст освіти має базуватися на досягненнях національної культури, розвитку державної мови та народних традицій, враховувати принципи історизму; передбачати послідовність, систематичність та доступність у засвоєнні знань учнями; враховувати розвиток вікових та індивідуальних особливостей школярів їх інтелект; базуватися на свідомому оволодінні знаннями та власній активності учнів у навчальному процесі.

При використанні новітніх технологій у майбутніх учителів формуються не тільки цілісні уявлення про загальні засади педагогічних інновацій, системні та модульні інноваційні педагогічні технології. Студенти, насамперед, вивчають особливості та методiku використання інноваційних технологій у навчально-виховному процесі (технологія розвивального навчання, технологія організації навчальної проектної діяльності в початковій школі, технологія диференційованого навчання, ігрові навчальні технології, інтерактивні технології розвитку критичного мислення молодших школярів, впровадження інтеграції у навчально-виховний процес початкових шкіл, технологія проблемного навчання, форми та методи колективного навчання на уроках в початкових класах, методика використання інтерактивних вправ у навчально-виховному процесі початкових шкіл і ін.).

На сучасному етапі, на наш погляд, базовими для підготовки майбутніх учителів нового типу можуть стати технології проблемного, особистісно орієнтованого навчання, технологія розвитку особистості молодших школярів, елементи яких важливо використовувати при

здійсненні навчально-виховного процесу за традиційної системою. Тому зробимо їх короткий огляд.

Проблемне навчання розглядається як технологія розвиваючої освіти, спрямована на активне одержання учнями знань, формування прийомів дослідницької пізнавальної діяльності, залучення до наукового пошуку, творчості, виховання соціально значимих рис особистості. Проблемне навчання засноване на конструюванні творчих навчальних завдань, що стимулюють навчальний процес і підвищують загальну активність учнів. Воно формує пізнавальну спрямованість особистості, сприяє виробленню психологічної установки на подолання пізнавальних труднощів [5, с. 41].

У процесі підготовки до використання елементів проблемного навчання майбутній вчитель повинен набути знань, що дадуть змогу: уміти ставити перед класом навчальні завдання в зрозумілій для учнів формі; виконувати функцію координатора і партнера, допомагати окремим учням чи групам; намагатися зіткнутися учнів з проблемою і процесом її глибокого дослідження, стимулювати творче мислення за допомогою запитань; виявляти терпимість до помилок учнів у процесі пошуку власного рішення; пропонувати свою допомогу чи адресувати до потрібних джерел інформації тільки в тих випадках, коли учень починає почувати безнадійність свого пошуку.

Лише при врахуванні послідовних етапів роботи вчителя з молодшими школярами проблемне навчання принесе позитивні результати. Особистісно зорієнтована технологія – це освітня технологія, головною метою якої є взаємний і плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності у спілкуванні, партнерстві та спільній діяльності. Основне завдання – надання допомоги учневі у визначенні свого ставлення до самого себе, інших людей, навколишнього світу, своєї професійної діяльності. Основними вимогами до розробки дидактичного забезпечення особистісно зорієнтованого процесу є: навчальний матеріал повинен виявляти зміст досвіду учня, урахування його попереднього навчання; виклад знань у підручнику мусить бути спрямований на перетворення особистого досвіду кожного учня; узгодження досвіду учня з науковим змістом, що задається; стимулювання самоцінної освітньої діяльності – можливість саморозвитку, самоосвіти, самовираження в процесі оволодіння знаннями; можливість вибору учнем з навчального матеріалу того чи іншого завдання; стимулювання учнів до самостійного вибору способів опрацювання навчального матеріалу; забезпечення контролю і оцінки. Отже, переконуємося, що лише знання технології та вміле її використання майбутніми педагогами в навчально-виховному процесі молодших школярів принесуть бажані результати.

Знання майбутніми вчителями технології розвитку особистості також є важливими при здійсненні навчально-виховного процесу. Адже технологія розвитку особистості являє собою процес руху від простого до складного, від відомого до невідомого, збільшення фізичних та інтелектуальних сил учня, відмирання старих якостей і зародження нових, набуття певного життєвого досвіду. Технологія формування особистості являє собою педагогічну діяльність, яка реалізує науково-обґрунтований проект дидактичного процесу і володіє більш високим ступенем активності, надійності та гарантованості результату, ніж це є нині за традиційних методик навчання. Таким чином, технологія формування особистості поєднує у собі впорядковану сукупність дій, операцій, процедур, які забезпечують діагностований та гарантований результат в умовах освітнього процесу, що змінюється динамічно.

Критеріями ефективної творчої діяльності майбутнього вчителя до використання технології формування особистості молодшого школяра є: наявність чіткої заданої мети та завдань її досягнення; обґрунтування змісту матеріалу, що вивчається, у вигляді системи пізнавальних і практичних завдань; мотиваційне забезпечення діяльності вчителя й учня при проведенні уроків.

У Житомирському державному університеті імені Івана Франка виконання студентських проектів у процесі творчої діяльності створює умови, сприятливі для розвитку пізнавальних інтересів, позитивних змін у знаннях, навичках і вміннях, оскільки вимагає нового погляду на них з різних точок зору. Досить часто на заняттях методики трудового навчання застосовуються групові проекти, які передбачають створення виробу, що об'єднує індивідуальні роботи кожного члена групи. Наприклад, під час роботи над проектом "Персонажі настільного театру" поєднувались індивідуальні роботи студентів в спільний об'єкт проектування, варіанти якого спочатку обговорювались в міні-групах. При цьому логіка побудови діяльності майбутніх учителів початкових класів відповідала спільній структурі проектування, при якій уся група колективно вирішувала одну проблему, разом опановуючи загальну тему. Зазначимо, що виконання таких проектів дають змогу виявити комунікативні здібності, розвивають ініціативу і самостійність кожного студента, відповідальність за загальну справу.

Після ознайомлення студентів з теоретичними засадами методу проектів, демонстрації різних етапів проектування, з досвідом роботи вчителів початкових класів майбутні вчителі самостійно розробляють і проводять уроки праці за проектними технологіями. У практиці початкової школи в трудовому навчанні широко використовуються творчі короткотривалі проекти. Наприклад, тема проекту "Виготовлення одягу для ляльки" (лялька з паперу) проведеного в 4 класі. Студентка поділила учнів на групи по 4 особи з чітко

визначеними ролями: дизайнер, майстер, робітники. Дизайнер відповідав за пошук та підбір відповідного виробу, виготовлення його ескізу. Ескіз одягу створювався з окремих елементів способом, підбору. Від дизайнера залежав теоретичний старт проекту і успіх загалом. Чіткий опис технологічного процесу, можливість вибору виробу, наявність фотографій, карток та ескізів одягу, полегшували свідомий вибір та виконання проекту учасниками групи.

Роботу координувала студентка. Майстер відповідав за відбір матеріалів та виготовлення виробу. Йому необхідно було визначити матеріали (тканину, папір) та інструменти; способи обробки матеріалів; спланувати технологічний процес. Робітники виконували трудові операції, передбачені технологічним процесом. Досить складно було дітям здійснювати самоконтроль своєї діяльності. По закінченню роботи був проведений захист проекту: дизайнер пояснив призначення даного одягу, представив його елементи та особливості виконання. Захист роботи проходив перед спеціальною експертною комісією у складі студентки та двох учнів. Для оцінювання проекту були запропоновані такі критерії: оригінальність моделі, вдале поєднання різних матеріалів, складність і обсяг виконаних робіт, охайність виконання, композиційна завершеність, кольорове рішення, відповідність задуму, оригінальність захисту, естетична привабливість.

Лабораторно-практичні заняття демонстрації фрагментів уроків з розробки творчих проектів як правило проходять цікаво, жваво. Теми проектів, проведених майбутніми вчителями в початкових класах найрізноманітніші: "Виготовлення емблеми захисників природи" (3 клас), "Проект рекламного плакату" (4 клас), "Народна лялька" (4 клас), "Моделі автомобілів різного призначення" (3 клас), "Місто майбутнього" (4 клас), "Карнавальні маски" (3 клас), "Іграшкова майстерня" (3 клас), "Ми-конструктори космічного корабля" (4 клас) тощо.

Зауважимо, що досвід роботи над проектами в початковій школі показав, що майбутнім учителям виступати в ролі керівника проекту значно важче, ніж викладати заздалегідь розраховані порції знань за підручниками та програмою. В процесі організації та застосування проектної діяльності в початковій школі на уроках праці у майбутніх педагогів розвиваються організаторські здібності, інтелектуальні здібності, підвищується рівень активності, свідомості, рівень творчої діяльності, підвищується мотивація для отримання необхідних знань, підвищується практична готовність до професійної діяльності, готовність аналізувати й оцінювати результати власної діяльності. У процесі проектно-технологічної діяльності важливо, щоб студенти усвідомили необхідність оволодіння алгоритмом організації проектів, формування в них елементів технологічної культури і розвиток здатності до генерації ідей, їх аналізу, самостійного ухвалення рішень,

формування власної думки, позиції, взаємодії і діалогу в процесі розв'язування спільних задач, розробки та виготовлення проектів. Використання методу проектів робить навчальний процес творчим, стислим, а студента ВНЗ відповідальним і цілеспрямованим.

Використання методу проектів у педагогічному процесі під час лабораторно-практичних занять у Житомирському державному університеті імені Івана Франка є досить ефективним, оскільки він передбачає пошуково-дослідницьку діяльність студентів, участь в ньому сприяє розвитку творчості, ініціативи, критичного мислення, самостійності, самоконтролю, персоналізації навчання, сприяє подоланню відчуження студентів від навчально-виховного процесу. Спираючись на досвід роботи за проектними технологіями на заняттях освітньої галузі "Технології" з впевненістю можна стверджувати, що завдяки правильній організації навчального процесу, проекти поряд із традиційними формами навчання можуть вирішувати проблеми підготовки майбутніх вчителів початкової школи, залучаючи їх до практичного вирішення професійно-значущих завдань.

Висновки. Таким чином, можемо стверджувати, що технологія формування особистості – складний динамічний процес, що передбачає розвиток у молодших школярів високих інтелектуальних сил, моралі на засадах позитивних загальнолюдських якостей, підготовку до творчої праці в майбутньому житті та до виконання функцій справжнього громадянина незалежної держави. Отже, важливим елементом є знання сутності та вміле використання даної технології майбутніми педагогами в навчально-виховному процесі молодших школярів. Освоєння суті та методики використання даних технологій дають можливість майбутнім учителям змінюватися і розвиватися, реалізувати свої можливості, вдосконалюватися і самоутверджуватися. Щоб постійно підтримувати інтерес майбутніх фахівців початкової освіти до сучасних освітніх технологій, потрібно паралельно з традиційними формами навчання вводити до навчального процесу такі форми, як тренінги, ділові ігри, проблемні семінари, психолого-педагогічні дослідження, де в ході колективних дискусій студенти одержують і аналізують інформацію про сучасні педагогічні технології.

Отже, при використанні інноваційних технологій здійснюється професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи, рівень яких відповідає сучасним вимогам початкової школи. Майбутній учитель засвоює види теоретичної діяльності інноваційних технологій, розуміється на тенденціях, здатний ефективно застосовувати нові навчальні технології у початковій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989. – 191 с.
2. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: [методичний посібник] / уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: АПН, 2002. – 136 с.
3. Лернер И.Я. Философия дидактики и дидактика как философия. – М., 1996. – С. 17.
4. Педагогічний словник / За редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
5. Пометун О.І. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ: [навчальний посібник] / О.І. Пометун, О.А. Комар. – Умань: РВЦ «Софія», 2007. – 66 с.
6. Савченко О.Я. Школа культури – діалог з В.О. Сухомлинським // Початкова школа. – 2006. – № 12. – С. 1-5.
7. Сисоєва С. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: [монографія] / Сисоєва С. – К.: Поліграф. книга, 1999. – 407 с.

Рецензент: д. пед. н., проф. Сейко Н.А.